

is doorgegaan)? Wij weten het niet. Vast staat dat van Mook, op Java teruggekeerd, van militaire zijde had gehoord dat het Knil aan de inheemse militairen weinig had gehad, en persoonlijk in de dagen van strijd die op de Japanse landingen op Java waren gevolgd, had geconstateerd dat de meeste inheemsen de oorlog beschouwden als iets dat buiten hen om ging. In zijn eerder genoemd, begin april '42 uit Melbourne verzonden telegram aan Gerbrandy berichtte hij terzake:

'In het algemeen is houding troepen goed geweest waar leiding krachtig en voortvarend was, al vertoonden ook daar inheemse onderdelen weinig weerstand, terwijl in een aantal gevallen in de Buitengewesten inheemse troepen wapens [en] uniformen aflegden en vluchtten . . . Niet te ontkennen valt dat inheemse bevolking merendeels apathisch tegenover oorlog stond en in aantal gevallen tegen het gezag uit de band sprong zodra het verslaptte. Onze politiek is altijd huiverig geweest, inheems nationalisme als positieve kracht te ontwikkelen waarvan dit verschijnsel en deze tegenstelling tot Philippijnen onvermijdelijk gevolg. Wel is indruk, bevolking als geheel niet vijandig tegenover ons gezag en in sommige gewesten, zoals Oost-Java, houding duidelijk beter dan elders.¹ Meer uitvoerige rapporten worden door van Oyen en Coster samengesteld.'²

¹ Waarop van Mook deze mededeling, die onjuist was, heeft gebaseerd, is niet duidelijk. ² Generaal van Oyen en schout-bij-nacht Coster hebben die 'meer uitvoerige rapporten' niet samengesteld, maar dat is in hun opdracht door anderen gedaan, nl. door luitenant-ter-zee eerste-klasse A. Kroese, de commandant van de torpedo-bootjager 'Kortenaar', die een verslag schreef van de Slag in de Javazee, waarin zijn schip ten onder was gegaan, en door vier eveneens naar Australië ontkomen officieren van het Knil: majoor jhr. Sandberg en de kapiteins Buurman van Vreeden, Coppens en Spoor. Zij stelden een overzicht van de krijgsverrichtingen op, waaraan Sandberg, Spoor en Coppens in aparte bijlagen politieke conclusies verbonden (IC, 72 373).

Sandberg zag geen enkele reden voor ongerustheid: Nederlands-Indië was 'geen nationale eenheid en bovendien zonder Nederlands leiding niet in staat, een eigen staatsorganisatie, waaronder een eigen weermacht, op te bouwen'; er waren in Indië 'ontstellend weinig geschoolde en integere inheemse krachten'; Nederland had in Indië 'op allerlei gebied zeer veel tot stand gebracht' en was daarvoor, meende Sandberg, ook beloofd: 'De loyale houding van het overgrote deel van de inheemse bevolking tijdens de strijd in Nederlands-Indië is een illustratie van de goede verhouding tussen het Ned. gezag en de bevolking.'

Spoor was kritischer: wel was 'het nationaliteitsgevoel van de Indonesiër beperkt', maar het was 'nimmer in het belang van de gevoerde Nederlandse koloniale politiek geweest, dit nationaliteitsgevoel te stimuleren en te gaan aankweken op universeel Indonesische basis. Doch de thans gevoerde strijd heeft duidelijk aangetoond dat deze grondslag niet kan worden gemist . . . Gemeend wordt, dat het koloniaal beleid er niet in is geslaagd, een universele basis voor bezieling van de heterogene bevolking van Nederlands-Indië te scheppen . . . De politieke oorlogsvoorbereiding heeft gefaald.'

Dat was ook de conclusie van Coppens: 'Wat het inheemse element betreft, is de